

МОНІТОРИНГ ПОШИРЕННЯ СЕГЕТАЛЬНОЇ ТА РУДЕРАЛЬНОЇ РОСЛИННОСТІ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Тимошук Т. М., к. с.-г. н., доцент

Грицюк Н. В., к. с.-г. н., асистент

Саюк О. А., к. с.-г. н., доцент

Дажук М. А.

Житомирський національний агроєкологічний університет

Однією з причин зниження врожайності сільськогосподарських культур є висока забур'яненість полів. У орному шарі (0–30 см) може нараховуватися від 700 тис. до 1,5 млрд шт./га насіння і більше [1]. Крім того, досить часто в агроценозах наявні запаси вегетуючих органів кореневищних і коренепаросткових бур'янів, що досягають у довжину 1,5–2 метри, особливо пирію та осоту. За слабкої забур'яненості посівів втрати врожаю становлять 5–7 %, а за сильної – 25–30 % і більше [3, 6].

Бур'яни входять до складу певного агроценозу, тобто сукупності видів рослин, створеної під впливом погодних умов і сільськогосподарської діяльності людини на певній території. Вони є конкурентами сільськогосподарських культур у використанні абіотичних факторів середовища – поживних речовин вологи світла. Переважна більшість бур'янової рослинності добре пристосована до умов середовища, а тому конкурентоздатність її представників у посівах дуже висока.

Транспіраційний коефіцієнт у деяких бур'янів у 2–3 рази перевищує такий у культурних рослин, тому вони висушують ґрунт, особливо у посушливі роки. Бур'яни, затіняючи ґрунт, знижують його температуру, а це негативно впливає на ріст і розвиток культурних рослин та життєздатність педомікробіоти. Споживаючи поживні речовини та воду, бур'яни знижують врожайність сільськогосподарських культур і погіршують якість рослинницької продукції.

Бур'яни є осередками поширення шкідників і резерватами збудників хвороб. Крім того, вони погіршують якість обробітку ґрунту, утруднюють догляд за посівами та збирання врожаю сільськогосподарських культур.

Видовий склад бур'янів у різних ґрунтово-кліматичних умовах має суттєві відмінності. Це пов'язано як з неоднаковими вимогами до

умов зростання, так і з ареалом поширення окремих сільськогосподарських культур, до яких вони пристосовані. Зважаючи на сказане, метою наших досліджень було визначити особливості поширення сеgetальної і рудеральної рослинності у Житомирській області для подальшого планування заходів захисту сільськогосподарських культур в агроценозах.

Дослідження проводили протягом 2013–2015 рр. шляхом маршрутного обстеження сільськогосподарських угідь, необроблених земель та посівів сільськогосподарських культур у Житомирській області. Обліки забур'яненості проводили за загальноприйнятими методиками [5]. Для ідентифікації видів бур'янів використовували спеціальні довідники та атласи бур'янів [2, 4].

У результаті обстеження встановлено, що значного поширення в останні роки на необроблених угіддях набула амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisifolia* L.) – представник адвентивної флори. Її було виявлено майже у всіх адміністративних районах Житомирської області – Житомирському, Андрушівському, Попільнянському, Черняхівському, Малинському, Бердичівському, Коростенському, Коростишівському, Чуднівському, Любарському, Романівському, Ружинському. Вогнища амброзії невеликі і, як правило, знаходяться на територіях, прилеглих до залізничних станцій. У місті Житомирі виявлено 22 осередки з вогнищами амброзії полинолистої, у м. Коростень – 5.

У Житомирському, Черняхівському та Народицькому районах на закинутих необроблених полях домінуючим видом був пирій повзучий (*Elymus repens* (L.) Gould), який витісняв інші бур'яни. Останнім часом значного поширення набули такі адвентивні види як золотушник канадський (*Solidago canadensis*) і золотушник звичайний (*Solidago virgaurea*), що відносяться до родини айстрові (*Asteraceae*) або складноцвіті (*Compositae*). Вони стали домінуючими багаторічними рослинами висотою 1,5–1,6 м, які витіснили інші рослини та створили суцільний килим.

У селах Березівка та Велика Волиця Любарського району на закинутих господарських дворах колишніх сільськогосподарських підприємств спостерігали заселення бур'яном чорнощир нетреболистий (*Cyclachaena xanthiifolia* (nut.) однорічного пізнього ярого бур'яну родини айстрові (*Asteraceae*), який досягає висоти до 1,5 м.

На узбіччі автошляху від м. Черняхів у напрямку м. Коростень зростають двометрові рослини борщівника Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*) - багаторічної рослини з родини селерові (*Apiaceae*), або

зонтичні (Umbelliferae). Також значно поширені буркун жовтий (*Melilotus officinalis* (L.) Pall.), цикорій дикий (*Cichorium intybus*), подорожник великий (*Plantago major* L.), подорожник середній (*Plantago media*), кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), спориш звичайний (*Polygonum aviculare* L.), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* L.), гикавка сіра (*Berteroa incana*), деревій звичайний (*Achillea millefolium*), лопух великий (*Arctium lappa* L.).

На піщаних ґрунтах Малинського району поблизу окремих населених пунктів було виявлене значне забур'янення енотерою дворічною (*Oenothera biennis* L.) і шпергелем звичайним (*Spergula arvensis* L.).

На приватних присадибних ділянках Любарського району поширені такі бур'яни: галінсога дрібноквіткова (*Galinsoga parviflora* Cav.), березка польова (*Convolvulus arvensis* L.), куряче просо (*Panicum capillare* L.), мишій сизий (*Setaria glauca* L.), осот городній (*Sonchus oleraceus* L.), свербіга східна (*Bunias orientalis* L.), лобода біла (*Chenopodium album* L.), щириця біла (*Amarantus albus* L.), зірочник середній (*Stellaria media* L.), редька дика (*Raphanus raphanistrum* L.).

У понижених місцях біля водойм домінуючими є гірчак перцевий (*Polygonum hydropiper* L.), гірчак почучейний (*Polygonum persicaria* L.), череда трироздільна (*Bidens tripartita*), череда поникла (*Bidens cernua* L.), види осоки з родини осокові (Сурегáсеае), плакун верболистий (*Lythrum salicaria*), плакун круть видний (*Lythrum anceps*), хвощ польовий (*Equisetum arvense* L.).

Подальші дослідження слід зосередити на удосконаленні заходів регулювання заходів рівня присутності бур'янів в агрофітоценозах Житомирської області.

Література

1. Бур'яни та контролювання їх чисельності в агроценозах / М. Я. Бомба, М. І. Бомба, Г. Т. Періг [та ін.] // Агроном. – 2009. – № 3. – С. 38–40.

2. Веселовський І. В. Атлас-визначник бур'янів / І. В. Веселовський, А. К. Лисенко, Ю. П. Манько. – К. : Урожай, 1988. – 72 с.

3. Веселовський І. В. Довідник по бур'янах / І. В. Веселовський, Ю. П. Манько, О. Б. Козубський. – К. : Урожай, 1993. – 208 с.

4. Довідник з гербології / І. Д. Примак, М. П. Косолап, П. І. Ковбасюк [та ін.] ; за ред. І. Д. Примака. – К. : Кондор. 2006. – 386 с.

5. Трибель С. О. Методологія оцінювання стійкості сортів

пшениці проти хвороб і збудників хвороб / С. О. Трибель, М. В. Гетьман; За ред. С. О. Трибеля. – К. : Колоб'як, 2010. – 392 с.

6. Шувар І. А. Екологічні основи зниження забур'яненості агрофітоценозів : навч. посібник / І. А. Шувар. – Л. : Новий Світ – 2000, 2008. – 494 с.